

505. Kårsta kyrka.

Pl. 102.

Litteratur: B 227, L 588, D 2:171. J. Hadorph, Resejournal 1682 (i Peringskiölds Monumenta 3); J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 27; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 2, s. 469; Kyrkoinventarium 1829; UFT h. 4 (1875), s. 40; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 117, Anteckningar 1914 (ATA).

Äldre avbildningar: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 227); Dybeck a. a.; Brate foto 1914 (ATA).

Runstenen sitter inmurad i Kårsta kyrkas västra gavel nära takfoten på södra sidan. Stenen ligger horisontellt med fotsidan åt S.

Inskriften finnes icke upptagen i Bureus' samlingar, och den omtalas icke i *Ransakningarna*. Hadorph har i sin anteckningsbok skrivit: »noch 1 Runsten vp i vestra gafveln modt taket». I Peringskiölds *Monumenta* meddelas: »Uthi Korsta Kyrkegafvel finnes en gammal Runsteen upp under takfoten ibland andra sammanförde gråstenar inmurader, warandes allenast halftredie aln lång, och en aln bred, men kan dock icke uthan med 12 eller 16 alnars hög Stege läsas.» Träsnittet har påskriften: »Korsta kyrkegafvel upp under taket» (B 227: »Korsta Kyrkogafwel», L 588: »Kyrkogafveln, uppe vid taket»). O. Celsius har antecknat: »Korsta i Kyrkiogafveln en liten fyrkantig sten inmurad», efter meddelande av L. Sepelius den 18 aug. 1728. I 1829 års kyrkoinventarium: »1 Runsten i Westra Gafveln af Kyrkan oläslig.» Dybeck: »Runstenen är inmurad i kyrkans vestra gafvel, nära södra takfoten.»

Ljus granit. Höjd 1,62 m., bredd 0,60 m. Ristningens höjd 1,12 m., bredd 0,50 m. Ristningsytan är knottrig. Ristningen är grovt huggen och tämligen ojämn.

Inskrift:

alrikr · lit · rita · stain · - k · bro · kiara · iftir · hilha · sun sin · hultriokr · auk · aupin iftir broður
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70
 sin suain risti
 75 80

Alrikr let retta stæin [o]k bro gæra æftir Hælga, sun sinn, Hultriokr ok Auðinn æftir broður sinn. Svæinn risti.

»Alrik lät resa stenen och göra bron till minne av Helge, sin son, Hultrik och Ödin till minne av sin broder. Sven ristade.»

Till läsningen: 1 **a** är säkert, och hela namnet 1—6 **alrikr** är klart. 11 **i** är icke stunget. Runorna 10—13 **rita** äro delvis svårt skadade. Bst i 18 **n** är mycket svag. Någon bst till den följande runan (19) kan ej säkert spåras. Huruvida runan varit **u** eller **a**, kan ej avgöras. Avståndet till 20 **k** talar för **u**. Runorna i 24—28 **kiara** äro mycket otydliga; många små skador finnas i stenen. 29 **i** är icke stunget. 34 **h** är svårt skadat. 35 **i** är sannolikt ej stunget. Övriga runor i namnet äro fullt klara. Alla runor i namnet 45—52 **hultriokr** äro fullt säkra. R. 57 är sannolikt **u**, icke **r**. Övriga runor i namnet 56—60 **aupin** äro fullt säkra. 61 **i** är icke stunget. Intet sk efter 71 **r**. Upptill i runstens kant har ristaren satt sin signatur: 75—84 **suain risti**. Runorna äro här skadade, sannolikt vid det tillfälle då stenen sattes in i kyrkväggen. Namnet 75—79 **suain** är dock klart. De följande runorna äro otydliga, men läsningen 80—84 **risti** torde dock vara säker.

B 227: 14—18 **stian**, 19—20 **ak**, 29 **a**, 34—38 **ielht**, 56—60 **aupn**, 80—84 **lit** (med upp- och nedvänt **t**). — Dybeck: 14—18 **stian**, 19—20 **ak**, 29 **a**, 34—38 **helha**, 56—60 **aupin**, 68 **u**, 80—84 **lit** (med upp- och nedvänt **t**). — Brate: 14—18 **stain**, 19—20 **ak**, 29 **e**, 34—38 **helha**, 56—60 **arpin** (»**r** har sannolikt böjd bistav och är svårare att fatta som **u** än som **r**, på sin höjd kan namnet möjligen vara **arpen**»). Runorna 75—84 saknas hos Brate.

De personnamn, som förekomma i inskriften, äro rätt märkliga. Stenen är rest till minne av *Helgi* och hans fader *Alrikr* och hans två bröder *Hultri* och *Audinn*. Namnet *Alrikr* förekommer i runinskrifterna utom här endast i två välkända sörmländska inskrifter, Sö 101 Ramsundsberget och Sö 106 Kjula ås, där det avser samme man. Ett annat namn är förmodligen *Alfrikr* U 37. Om namnet för övrigt och om *-rikr* i nordiska personnamn se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 40 f. — Efterleden i sonens namn, 45—52 *hultri* är utan tvivel densamma som i faderns namn, sålunda *-rikr*. Namnet är f. ö. icke känt från de nordiska runinskrifterna. I svenska medeltidsurkunder förekomma följande belägg, alla från Uppland: *hultric* SD 3, s. 88 (1312), bonde i Vendels sn, *Hultrikkir* SD 6, s. 182 (1350), bonde i Långhundra hd, *Nicolaus Hultrici* SD 6, s. 233, 234 (1350), präst och prebendeinnehavare. Att ett mansnamn *Hultri*

rikr har funnits, synes sålunda otvivelaktigt; måhända har det varit begränsat till Uppland. Om det danska *Holricus*, i latinska urkunder, är att räkna hit, är mera ovisst; det kan, såsom i *DGP* (art. *Huldrik*) framhållas, återge namnet *Olrik* (*Ulrik*), *Othelrik*, vilket åtminstone i huvudsak är av tyskt ursprung. De fornsvenska formerna visa, att *t* i runsv. *hultri* måste återge ett *t*, icke *d*. Förleden i namnet *Hultri* kan då knappast vara annat än appellativet fsv. *hult*, isl. *holt*, n. 'skog'. Detta ingår f. ö. icke i sammansatta personnamn. Det förefaller då sannolikt, att namnet *Hultri* från början har varit en rätt tillfällig bildning och att det därför fått en lokalt begränsad användning, måhända inskränkt till Uppland. Namnet *Hulte*, *Holte* förekommer både i Sverige och i Norge under medeltiden (se U 566 Vällingsjö, Malsta sn); det synes vara en bildning på appellativet *hult*, *holt* eller på motsvarande ortnamn. — Namnet *Haelgi* är ingalunda, såsom man skulle kunna tro, vanligt i de svenska runinskrifterna, allra minst i Uppland. Utom här förekommer det endast i U 32 och 39 samt L 208 Söderby, Danmarks sn; vidare i Sö 48, 111, 129 och 180(?), Ög 144, 192, Vg 174, Öl 40, L 1233 Rösås, Nävelsjö sn (Smål.). — Namnet *Audinn* är sällsynt. U 505 är det enda kända belägget från Uppland. Därtill kommer Vg 92 (enligt B 936) och sannolikt Sö 16 (*-upin*). I medeltida urkunder finnas icke få belägg för *Odhin*. Namnet är väsentligen identiskt med isl. *Audun*.

Såsom Brate har framhållit, är U 505 sannolikt utförd av samme ristare som U 376 och U 378 i Vidbo sn. Han har på U 505 lämnat signeringen *suain risti* »Sven ristade». U 378 är osignerad. På U 376 har man (alltsedan Hadorph) läst *stain risti* »Sten ristade». Men *t* i *stain* är ovisst; på h. sidan av hst finnes visserligen numera ingen bst, men avståndet till det följande *a* är så stort, att en bst till *u* synes rätt rimlig. Om v. bst i *t* har jag antecknat, att den är »svagt skönjbar», alltså oviss. Ristningen är överhuvud taget svårt sliten på grund av tramp och vittring.

Ristaren Sven har en mycket karakteristisk ornamentik, rätt likartad i hans tre kända ristningar. Han har tydligen stått Öpir rätt nära, men han har en större benägenhet för stilisering och symmetri.

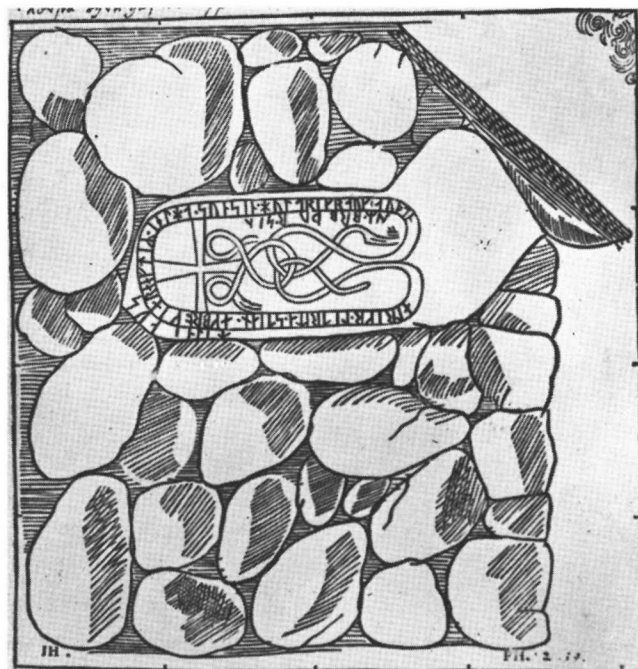

Fig. 252. U 505. Kårsta kyrka. Efter B 227.